

Dit nummer van *Krisis* presenteert 26 begrippen voor de filosofische toekomst. Er zitten zowel klassieke als minder klassieke thema's van de filosofie bij, maar voor al deze begrippen geldt dat ze zijn aangedragen door filosofen en denkers die in het Nederlandse taalgebied werken, waarvan sommigen wat jonger en anderen wat ouder zijn. De in dit nummer bijeengebrachte concepten zijn hun antwoord op de vraag: welk begrip wekt uw interesse, zorg, aandacht en hartstocht als u denkt aan de toekomst van de filosofie?

De aanleiding voor deze, zelfs voor *Krisis*, erg algemene en uitbundige vraag is dat *Krisis* dit jaar zijn 25e verjaardag viert. Voor elk jaar dat het tijdschrift nu bestaat, draagt het één begrip aan voor de toekomst. En om te benadrukken dat het hier niet een afgesloten periode betreft, maar een tijd die zich openvouwt naar komende jaren, hebben we alvast een 26e begrip toegevoegd. Het moge duidelijk zijn dat het voor *Krisis*, dat zich als tijdschrift probeert te onderscheiden door filosofie te betrekken op sociale, culturele en politieke actualiteiten, hierbij gaat om een wereldse toekomst. De filosofische toekomst is dan nadrukkelijk niet een toekomst van het vluchten in filosofie. Filosofie moet actuele vragen aangaan, niet wegedeneren: de hier verzamelde bijdragen maken dit ons inziens op oprechte, overtuigende en soms ook komische manier duidelijk. Dankzij de inspanningen van hun auteurs – die allemaal al eens voor *Krisis* hebben geschreven – is zo een soort van onderzoeksagenda ontstaan, of in ieder geval een tussentijdse registratie van waar men graag mee bezig is en zou willen zijn, en misschien ook wel een portret van 'filosofie in de lage landen' aan de hand van haar inhoud. De reeks verkende concepten kunnen zo opgevat worden als een losse (bonte) verzameling richtingaanwijzers die aangeven waar het volgens 'Hollandse' wereldse denkers heen moet met de filosofie.

Maar natuurlijk is het zo dat wie het over de filosofische toekomst wil hebben, ook haar verleden moet kennen. Wat het filosofisch verleden van *Krisis* betreft moet dan ten eerste worden opgemerkt dat een 25-jarig bestaan niet bepaald vanzelfsprekend is voor een blaadje dat werd opgericht door studenten die hun enthousiasme en maatschappelijke betrokkenheid niet kwijt konden in de destijds bestaande filosofische tijdschriften. Zulke blaadjes worden wel vaker opgericht, maar gaan meestal weer snel ten onder omdat de makers aanzienlijk enthousiaster blijken dan de schaarse lezers, of omdat de makers er zelf na een tijdje van overtuigd raken dat er belangrijker zaken zijn dan het maken van blaadjes. *Krisis* is dat lot bespaard gebleven. Waardoor? Niet doordat de stukken zo spectaculair goed waren. Wie de eerste jaargangen doorbladert ziet toch vooral veel eerbiedige artikelen over grote filosofen en denkers – ongeveer

zoals je van studenten kunt verwachten, zelfs al zijn het tiendejaars studenten. Minstens twee factoren lijken wel belangrijk te zijn geweest voor het halen van deze verjaardag.

In de eerste plaats heeft *Krisis* vanaf het begin een grote kring trouwe auteurs en lezers om zich heen weten te verzamelen. In het begin gebeurde dit, in de geest van de ‘nieuwe progressiviteit’ van die tijd, in de vorm van werkgroepen, bijvoorbeeld over ideologietheorie, feminisme, marxisme en alternatieven in de wetenschap. Iedereen die dat wilde, kon daar lid van worden – en dit feit stond voor meer dan een formaliteit of een handige vorm van klantenbinding. Vier maal jaarlijks kwamen alle ‘medewerkers’ bij elkaar om over inhoud en koers van het blad te brainstormen. Die werkgroepen hebben *Krisis* in de eerste jaren voldoende ‘kritische massa’ gegeven om allerlei ups en downs te overleven. In de tweede plaats is *Krisis* door al die jaren heen, in handen van elkaar opvolgende redacties en generaties, zichzelf trouw gebleven. We kunnen vaststellen dat ‘werkgroepen ideologietheorie’ en ‘interventiedagen’ inmiddels een onmiskenbaar jaren zeventig smaakje hebben gekregen, en *Krisis* heeft zich sindsdien meerdere malen opnieuw uitgevonden. Zichzelf trouw blijven is niet hetzelfde als dezelfde blijven. Maar ook na deze ‘make-overs’ is *Krisis*, zo geloven we graag, zichzelf niet vergeten. Waar is *Krisis* precies trouw aan gebleven?

De opeenvolgende jaargangen van een tijdschrift, zo weten historici, zijn goed bruikbaar als indicatie van de ontwikkeling van een object. Zo bezien kan uit het *Krisis*-archief een verbazend overzichtelijk beeld gegenereerd worden van de verschillende fasen die de geëngageerde filosofie in Nederland de afgelopen decennia heeft doorgemaakt. De eerste jaargangen zijn vooral bezig met ‘aksieonderzoek’ en marxisme – niet zelden van Oost-Europese snit. Het was immers van dat marxisme dat de ‘krisis’ moest worden opgelost. Bovendien werd in die tijd ook driftig gefilosofeerd bij de politicologen, sociologen en niet te vergeten andragogen – ook de geboorte van de inter- en postdisciplinariteit kan dus in *Krisis* worden waargenomen. De werkgroep ‘vrouwenstudies en filosofie’ drukte eveneens een zwaar stempel op de inhoud van *Krisis*; haast geen nummer verschijnt zonder een gedegen feministische analyse. En wat tegenwoordig het meest opvalt: het zijn allemaal Fransen, Duitsers en Oost-Europeanen die de Nederlandse filosofie in die dagen in hun greep hebben. Angelsaksische filosofen worden nauwelijks gelezen of besproken. Uitzondering op die regel zijn sommige – overigens niet al te frequente – stukken over wetenschapsfilosofie.

- 4 De ‘krisis’ van het marxisme, oorspronkelijke ontstaansgrond van *Krisis*, wordt al gauw opgelost door de patiënt overleden te verklaren. En wellicht niet geheel toeval-
 lig komt dan snel, met nummer 6 (herfst 1981), de doorbraak naar het ‘grote’ publiek.
 In dit nummer wordt een aantal nieuwe Franse filosofen bij het Nederlandse publiek
 geïntroduceerd: Barthes, Deleuze & Guattari, Irigaray, Derrida, Foucault, Lévi en
 Glucksmann. Zij bezetten op de pagina’s van *Krisis* de lege plek van het marxisme. (Dit
 nummer wordt al gauw herdrukt, wat de tot dan toe armlastige redactie enige finan-
 ciële armslag biedt. Veel armslag is er overigens niet nodig, want alles hangt letterlijk

van liefdewerk-oudpapier aan elkaar.) De enige die in *Krisis* dapper tegenstand biedt aan de Franse invasie is Habermas. In zijn eentje houdt hij het Frans-Duitse debat gaande. En nog steeds mogen de Engelstaligen hoogstens een samenvatting van dit continentale gekrakeel bijdragen. Rawls mag één keer opdraven in een artikel met de veelzeggende titel 'Rawls en het markt-socialisme'. Het Duitse kamp wordt in de tweede helft van de jaren tachtig versterkt door Nietzsche en Benjamin, maar die zijn inmiddels bevorderd tot prepostmoderne ere-Fransen. Nog stoutere Duitsers, Spengler en Schmitt, krijgen in dat kader eveneens aandacht.

En dan breken opeens de Amerikanen met groot geweld door. Nummer 31 (1988) handelt over de Angelsaksische politieke filosofie, en de verbouwereerde *Krisis*-lezer wordt opeens om de oren geslagen met liberalisme, communitarisme en republicanisme. De nummers 36 en 37 (1989), beide gewijd aan Amerikaanse filosofie, markeren dit omslagpunt waarop buitenlandse filosofie in *Krisis* overwegend Angelsaksische filosofie wordt. Tegelijkertijd is *Krisis* vanaf dit moment minder gaan drijven op (de introductie van) Grote Buitenlandse Denkers en Stromingen in het Nederlandse taalgebied. In plaats van over denkers wordt over thema's geschreven, waarbij men uiteraard gebruikmaakt van het werk van anderen. Deze omslag wordt bezegeld in 2000, als *Krisis* fuseert met *Kennis en Methode*, waarna het als ondertitel kreeg: Tijdschrift voor empirische filosofie.

Wat empirische filosofie precies is, en in welke zin de 'themanummers', die *Krisis* sinds 2000 maakt, begrepen kunnen worden als een uitwerking van deze benadering, daarover zijn de meningen – zoals dat betaamt bij een oxymoron – verdeeld. Is het zo dat de vorm en inhoud van filosofische aannames en begrippen uiteindelijk herleid kunnen worden tot de historische contexten waarin zij ontwikkeld en gebruikt worden? En zo ja, moeten we aan dit inzicht de conclusie verbinden dat filosofische verkenningen direct door empirisch materiaal geïnspireerd of zelfs geïnformeerd moeten worden? Het getuigt niet van realisme om een filosofische consensus te verwachten op dit punt. En trouwens ook niet van veel respect voor de waarde van verschillen van mening (zoals de Ieren zeggen: waar twee mensen hetzelfde denken, daar is er één die niet denkt). Maar wel is er zoiets als een voorkeur voor filosofie die zich betreft op actuele thema's, een voorliefde voor levende filosofie, die *Krisis* eigen is.

Het huidige *Krisis* concentreert zich op politiek, cultuur, en wetenschap & techniek – domeinen waartussen in de moderne kennismaatschappij, of technologische cultuur, hoe dan ook steeds meer samenhangen bestaan. De thema's – zoals kapitalisme, rechtvaardigheid en respect, het nieuwe fascisme, pijn, of posthumanisme – zijn niet altijd in een standaardbetekenis 'maatschappelijk relevant'. Maar ze zijn wel bedoeld als uitnodigingen aan filosofen en denkers om zich actief tot hedendaagse culturele, sociale, politieke praktijken te verhouden. Zo komen we terug bij het aspect van wereldsheid. Idealiter verschijnt in *Krisis* de filosofie niet als een alternatief voor betrokkenheid op hedendaagse vraagstukken, maar als een specifieke, eigenzinnige vorm daarvan: een intellectuele, conceptuele, autonome, geëngageerde, zelfrelativerende, idealistische, sceptische, eerlijke, humoristische, realistische, kritische betrokkenheid.

Om op deze manier invulling te kunnen geven aan betrokkenheid, moet het denken waaraan *Krisis* een forum biedt wel divers zijn – empirisch, analytisch, radicaal, metafysisch, structuralistisch, anekdotisch, contemplatief, interactief, et cetera. Hier toont zich misschien ook wel de kracht van filosofie in het Nederlandse taalgebied: dat hier op zo weinig vierkante kilometers zoveel verschillende filosofische registers bespeeld worden.

Een van de redenen dat *Krisis* het door de jaren heen vol heeft kunnen houden, is wellicht dat het zich altijd op enige afstand van de Academie heeft bewogen. *Krisis* wil een plek bieden voor levende filosofie, en kan dit alleen doen voor zover auteurs, redactieleden, uitgevers, medewerkers en lezers ermee instemmen, en eraan bijdragen, dat dit tijdschrift veranderlijk is. *Krisis* is dan een plaats die zich gedeeltelijk ‘buiten’ bevindt, deels buiten instituties en deels buiten het actuele maatschappelijke debat in strikte zin – filosofie blijft filosofie! – en dat daarom een forum kan zijn voor onderzoekend, verder vragend en ook ‘onbeleefd’ denken. En zo zal wellicht ook de meest verstokte anti-essentialist willen toegeven dat het uiteindelijk allemaal heel simpel is: wat we van dit tijdschrift willen is dat er stukken verschijnen die echt ergens over gaan, met een duidelijke visie van de auteur, met een kloppend hart. Geen scholastiek, maar relevante filosofie met passie. Dat wil *Krisis* zijn, ook de komende vijftienvintig – zesentwintig! – jaar.